

BRANIMIR BANOVIĆ

ASPEKTI DRUSTVENOPOLITIČKE EVOLUCIJE AFRIČKOG ANTIIMPERIJALISTIČKOG POKRETA*

Svjesni činjenice da zbog tehničke ograničenosti opsega rada nećemo biti u mogućnosti da kompleksnije prezentiramo društvenopolitički razvoj afričkog antiimperijalističkog pokreta ili revolucije, — kako se ovaj evolutivno-historijski proces sve češće od lijevo orijentiranih snaga u Africi i svijetu tretira, nužno smo se ograničili samo na neke značajnije tendencije određenih njegovih aspekata.

Međutim, premda većina ovih pokreta općenito zaista nosi pečat napredne narodnooslobodilačke borbe protiv kolonijalizma i imperijalizma, čini se da je pomenuti termin »revolucija« na određeni način ipak nedovoljno adekvatan i indikativan u odnosu na njegovo značenje i primjenu na tlu Crne Afrike. Naime, sadržaj ovog pojma vrlo često u autohtonim afričkim sredinama može biti izmijenjen do te mjere da gubi čak i neke svoje osnovne atribute. S druge strane, valja naglasiti da su historijski gledano procesi ovih pokreta, ovisno o prostoru i vremenu kao i o intenzitetu i dinamici, toliko divergentni da se kreću od revolucionarnih (oružani otpor s ciljem svrgavanja postojećih kolonijalnih režima) preko involucionih i reformističkih pa sve do brojnih pokušaja suvremenih socijalnih revolucija općedruštvenog i kulturnog preobražaja. Pored zaista brojnih pokušaja da se označi stvarni pojam i značenje potonjeg termina na tlu Afrike, Nkrumahovo objašnjenje je vjerojatno najrealnije i najbliže stvarnosti jer glasi: »Filozofija koja mora podržati društvenu revoluciju je filozofija koju sam i koju bih nazvao »filozofijom osvještenja«. Osvještenje je, intelektualno rečeno, cjelina organizacije snaga koja će afričkom društvu omogućiti da asimilira zapadnjačke, muslimanske i evropsko-kršćanske elemente koji su prisutni u Africi i da ih transponira na taj način da se oni uklope u afrički personalitet.«

Prema tome, preciznije određenje sadržaja pojma »antiimperijalistička revolucija«, na tlu Afrike često nije sasvim moguće bez prethodno adekvatnog objašnjenja, tim više jer pojam »revolucija« u afričkom kontekstu ne odgovara ni klasičnoj Marxovoj definiciji, a nema ni mno-

* Rad se ne odnosi na arapski kompleks država Sjeverne Afrike.

¹ Le Consencisme, Paris, Payot, 1964., str. 120.

gih bitnih Lenjinovih pretpostavki revolucije. Međutim, iako prilično nehomogen, disperzan, često i bez određenih širih ideološko-političkih koncepcija, afrički antiimperijalistički pokret svojom genezom i evolucijom (sve do recentnog vremena) ipak je svojevrsna i specifična revolucionarna aktivnost, kojom su napredni narodni pokreti kombinirajući shodno vlastitim uvjetima oružanu sa parlamentarnim vidovima borbe, izborili nacionalnu nezavisnost.

I

Tokom 19. vijeka Velika Britanija i Francuska, a nešto kasnije i neke druge zapadnoevropske zemlje, u skladu s brzim razvojem kapitalističkih odnosa, koji su pored ostalog tražili nove sirovinske izvore, više radne snage i nova tržišta, započinju širenjem imperija i na tlo Afrike. Iscrpivši uskoro u konkurentskoj borbi gotovo sva diplomatska i politička sredstva, zainteresiranim imperijalnim velesilama zaista ništa drugo nije preostajalo osim otvorene nagodbe o podjeli interesnih sfera na tlu ovog kontinenta. Tako je u Berlinu 1885. godine došlo do prve zvanične podjele Afrike. Međutim, berlinska podjela iz 1885. godine nije otklonila nagomilane suprotnosti između kolonijalnih sila, iako su granice kolonijalnih posjeda bile određene i zajamčene po silama potpisnicama ugovora. I dok su evropske velesile tog vremena nastojale jedna drugu izigrati svim mogućim sredstvima osim ratom, koji će zbog gotovo istih razloga planuti dvadeset osam godina kasnije, nastojeći prigrabiti što veći dio afričkog prostora, u pitanju slamanja otpora afričkih naroda bile su gotovo jednodušne. S druge strane otpor afričkih naroda protiv kolonijalnih okupatora u onim uvjetima već unaprijed osuđen na propast, razmahao se neslućenom žestinom čak i prije berlinske podjele. Tako je početkom 19. stoljeća Engleska četiri puta ratovala s plemenom Ašanti (današnja pokrajina u republici Gani) i pri tom doživjela niz krvavih poraza. Uz izvjesne prekide rat s ovom afričkom državom trajao je sve do početka 20. stoljeća. Tek 1901. godine, dakle nakon gotovo punih stotinu godina V. Britanija je definitivno slomila otpor ovog plemena, uključivši teritorij Ašanti u jednu od svojih najbogatijih afričkih kolonija — Zlatnu Obalu. Na sličan otpor naišli su kolonijalni osvajači i u mnogim drugim dijelovima Afrike. Primjera radi navodimo da je Francuzima trebalo preko 50 godina da potpuno svladaju otpor Senegalca El Hadži Omara i kasnije Almaniya Samoriya da bi se definitivno učvrstili u Senegal i Gvineji. Slična situacija nastala je prilikom engleskog osvajanja Sudana koji je osvojen tek nakon krvavog i dugotrajnog rata sa Mahdijem. Godine 1894. vojska ujedinjenih etiopskih plemena potpuno je razbila talijanske kolonijalne osvajače kod Adué, itd. Svi ovi, makar i letimice, navedeni primjeri, pored ostalog upućuju na činjenicu da se mnogi narodi Afrike nisu pasivno pokorili osvajaču, koliko god se on trudio da prikaže ustanke i rituale vezane za njih odrazom jedne divljačke, mračne i poganske psihe crnog čovjeka. Naprotiv, to ukazuje da su plemenski rituali vezani za oružani otpor afričkih naroda dio tradicionalnog kulta u borbi za oslobođenje, jednako kao što upu-

ćuje na pomisao da recentni specifični putovi društvenopolitičke evolucije u raznim dijelovima Afrike ne samo da utječu na druge već da i u historijskom smislu izviru iz slične materijalne i društvene stvarnosti.

Poslije podjele interesnih sfera i slamanja plemenskih ustanaka evropske kapitalističke sile postupno, na većem dijelu kontinenta, prilaze vojnoj okupaciji uz čiju pomoć organiziraju svoje administracije s očitom tendencijom brze realizacije postavljenih ekonomskopolitičkih ciljeva. Na taj način u većem dijelu Afrike počinje nova relativno mirnija etapa društvenopolitičke evolucije koju karakterizira čitav niz ekonomskih i društvenih promjena, izazvanih pored ostalog uvođenjem robnonovčanin odnosa u dotada eminentno prirodno-privredivačke afričke sredine. Međutim, iako period od 1900. godine do početka prvog svjetskog rata općenito karakterizira odsustvo otvorenog oružanog otpora, taj je period ipak od velikog značenja za čitav daljnji tok društvenopolitičkog razvoja Crne Afrike, s razloga što upravo u njemu dolazi do prvih uspješnih pokušaja stvaranja domorodačkih organizacija od kojih će mnoge kasnije prerasti u političke partije i nacionalne oslobodilačke pokrete. Tako je, npr., jedna od prvih značajnijih organizacija nacionalnog karaktera pod nazivom »Društvo za zaštitu prava domorodaca Zlatne Obale«, stvorena po dijelu plemenskih poglavica i grupi intelektualaca, nikla na ovoj teritoriji već krajem 19. stoljeća (1898).² Povod za stvaranje navedene organizacije bio je projekt zakona o »slobodnoj zemlji«, kojim je kolonijalna administracija sve slobodne poljoprivredne površine deklarirala vlasništvom britanske krune. Dovoljno je podsjetiti se na krajnje ekstenzivne oblike domorodačke poljoprivrede, koji pored ostalog zahtijevaju izuzetno velike agrarne površine, da se ocijeni što je ovaj akt značio za domorodačke seljačke mase. Iako se u ovom slučaju nije radilo o jednoj izrazito masovnoj organizaciji, ona je ipak izražavajući volju i pravo naroda uspjela prisiliti britansku kolonijalnu administraciju da se za izvjesno vrijeme odrekne ovakvih ozakonjenih pokušaja pljačke.

Do značajnijih promjena u karakteru i ulozi nacionalnih afričkih organizacija dolazi nesumnjivo pod utjecajem prvog svjetskog rata ili bolje rečeno njegovim ishodom i još više njegovim brojnim posljedicama. Period poslije prvog svjetskog rata u navedenom smislu donio je crnom kontinentu, osobito njegovom zapadnom dijelu duboke socijalne i ekonomske promjene, dižući na jedan relativno viši razvojni stupanj nosioce ideje nacionalnog oslobođenja, jednako kao što je označio i prve početke stvaranja radničkih organizacija.³ Stare plemenske forme borbe u to vrijeme pomalo ustupaju mjesto novim suvremenijim, a prilično učestali, istina u svakom pogledu nedovoljno organizirani, pokreti pojedinih domorodačkih organizacija upereni su sada već direktnije protiv određenih mjera kolonijalne ekonomske politike i raznih vi-

² Sik E. Histoire de L'Afrique Noire, Akademia Kiado, Budapest, 1964, tom II, str. 16.

³ Termin »radnici« valja shvatiti uvjetno, jer klase, slojevi i druge društvene grupacije u Africi još ni danas ne možemo staviti u evropske pojmovne okvire, s razloga što se one na tlu Afrike, ne samo sadržajno već i u smislu ekonomskih i političkih uvjeta i interesa grupiranja, kao i u pogledu međusobnih odnosa razlikuju od evropskih socioloških, odnosno političko-socioloških pojmovnih standarda.

dova društvenopolitičkog ugnjetavanja. Djelujući najčešće pod religioznom plaštem, a preko svojih nacionalnih organizacija, bili su to često i prilično široki narodni pokreti predvođeni uglavnom nezadovoljnom sitntrgovačkom afričkom buržoazijom i jednim tanjim slojem intelektualaca. Čak su i radničke akcije u to vrijeme postale prilično česte, u gotovo svim, pa i najzaostalijim afričkim kolonijama, kao što su npr. bili kolonijalni posjedi u Ekvatorijalnoj Africi. Od značajnijih radničkih akcija neposredno poslije rata osobito se ističu obrane radničkih organizacija i štrajkovi poput onih u Belgijskom Kongu, Južnoafričkoj Uniji, Angoli, itd.⁴

Poslijeratni period karakterizira, pored navedenih pokušaja otpora malobrojne buržoazije i radničke klase, i jedan širi otpor seljačkih masa. Ovi pokreti općenito bijahu spontani i redovno su započinjali pobunom domorodačkih seljaka protiv kolonijalne fiskalne politike, obaveznog besplatnog rada, itd. I u ovim pokretima odnosno bolje rečeno u njihovoj organizaciji, razvoju i ulozi značajnu su ulogu odigrale već spomenute, u to vrijeme prilično brojne, religiozne organizacije. Velik broj ovih organizacija, sekta i društava, niklih na bazi forsiranog uvođenja kršćanstva, stvorene su i vrlo često pomagane po kolonijalnim vlastima, koje su preko određenih grupa korumpiranih Afrikanaca nastojale da ih transformiraju u ideološko i političko oružje kojim će odvući pažnju i interese masa od njihove teške ekonomske i društvenopolitičke situacije. Međutim, za razliku od religioznih organizacija s ovakvim djelovanjem postojao je i čitav niz takvih organizacija koje su pod plaštem religije imale očito progresivne, ponekad čak i revolucionarne tendencije, okupljajući i prosvjećujući neuke domorodačke mase, tražeći vlastitu afričku kršćansku crkvu, itd. Dio stanovništva vezan za ove vjerske organizacije tražio je preko njih u to vrijeme jedino moguća ostvarenja svojih revolucionarnih težnji: pravo na zemlju, ukidanje prisilnog rada, poreske olakšice, itd. Sve navedene forme otpora, bez sumnje su osjetno utjecale i na seljačke mase u smislu oslobođenja od njihove tradicionalno snažne kočnice – tribalizma, i gotovo totalne plemenske ovisnosti. Premda su ovi pokreti u osnovi najčešće bili pobuna i otpor protiv kolonijalne fiskalne politike, oni su u općenito izmijenjenim društvenopolitičkim uvjetima između dva rata vrlo često prelazili te okvire pretvarajući se ponegdje i u dugotrajne seljačke ratove, poput onog koji je trajao gotovo bez prekida punih šest godina (1931—1936) u Belgijskom Kongu.⁵ Tako su nacionalni, u to vrijeme još uvijek pretežno reformistički, pokreti predvođeni malobrojnomo buržoazijom i tankim slojem intelektualaca, uvlačenjem seljaka i radnika kao najaktivnijih elemenata borbe bitno ojačali, što je bez sumnje od najvećeg značenja za prerastanje ovih pokreta u široke narodne pokrete oslobođenja.

S druge strane, pod utjecajem događaja u Etiopiji (1935—36) došlo je do snažnog buđenja svijesti milijuna Afrikanaca i osjećaja duboke solidarnosti s herojskom borbom naroda Etiopije. Ovaj događaj, široko objašnjen i propagiran po nacionalnim političkim organizacijama učinio

⁴ Sik E. p. cit., str. 129.

⁵ 2 Ibid., 131.

je svjesnijim vlastitih nacionalnih interesa velik broj crnog stanovništva afričkih kolonija, jednako kao što je ukazao na nužnost stvaranja jedinstvene antikolonijalne odnosno antiimperijalističke fronte ugnjetenog naroda. I zaista, uz navedenu situaciju i ovaj je događaj, u kolonijama koje su već imale izvjesna iskustva u nacionalnoj pa čak ponegdje i u klasnoj borbi (Zlatna Obala, Južnoafrička Unija, itd.), ponovno oživio akcije brojnih narodnih organizacija dovodeći ih uskoro na nivo nacionalnih antikolonijalnih pokreta koji su u svoje djelovanje uključili gotovo sve slojeve stanovništva. Pored toga, u kolonijama koje do toga vremena nisu imale gotovo nikakvih nacionalnih političkih organizacija dolazi do snažnih plemenskih akcija odnosno pobuna kao što je npr. bio slučaj u Francuskom Togu (1935), Francuskoj Somaliji (1936), itd.⁶

Međutim, gledajući na opće tokove ekonomskohistorijske i društvenopolitičke evolucije, više je nego očito da kolonijalne metropole, odnosno njihove administracije na tlu Crne Afrike, nisu mogle spriječiti pojavu i razvoj domorodačkih buržoaskih elemenata, jednako kao što im kategorički i sistematski nisu mogle odbijati izvjesna ekonomska i politička prava, svjesni da bi takvo odbijanje vrlo brzo, pod navedenim uvjetima, moglo dovesti crnu buržoaziju na put revolucionarne borbe. Britanske a nešto kasnije i francuske kolonijalne vlasti stoga u skladu s postojećom situacijom mijenjaju političku taktiku, dajući relativno tankom sloju buržoazije i intelektualaca lažnu iluziju raspolaganja ustavnim i nekim drugim zakonima. Međutim, što se politička situacija u odnosu na buduću svjetski rat u Evropi više komplicirala i postajala u tom smislu sve uočljivija, to su kolonijalne afričke teritorije Velike Britanije i Francuske počele dobivati sve veću ekonomsku, političku i stratešku vrijednost. Kolonijalne matice iz istih razloga reorganiziraju i pojačavaju svoje vojne efektivne, ulažući pored toga velike napore oko ideološko-političke pasivizacije širokih u to vrijeme već prilično napredno orijentiranih domorodačkih masa sve u cilju sigurnog funkcioniranja kolonijalnih ekonomika u slučaju rata. S druge strane zbog skorog rata, a s tim u vezi i sve snažnijeg pritiska na afričke ekonomske i ljudske kvalitete, situacija se zbog sve jačeg otpora masa po kolonijalne sisteme osjetno pogoršala. Štrajkovi i ostali vidovi ekonomske i političke borbe postali su neposredno pred rat svakodnevnice pojave. Da situacija bude po kolonijalne vlasti još gora, ti pokreti sve više gube uske lokalne ili čak regionalne okvire, zahvaćajući teritorijalno vrlo velike dijelove pojedinih kolonija.⁷ U takvoj je situaciji Crna Afrika dočekala drugi svjetski ratni sukob u čijoj osnovi je, kao i u prvom svjetskom ratu, ležao pored ostalog sa stanovišta nacifašizma neriješen problem podjele kolonijalnih prostora i svjetskih interesnih sfera.

Društvenopolitičku evoluciju Afrike tokom drugog svjetskog rata (osobito u periodu po njegovom završetku) karakterizira nekoliko značajnih momenata koji su kao nikada dotada ubrzali procese njenih tokova i u

⁶ 3 Ibid., 182.

⁷ Organizaciju i akcije navedenih pokreta u to vrijeme drže u rukama ekonomski, ideološki i politički već prilično jake domorodačke organizacije, kao npr. — Nacionalni Kongres Zapadne Afrike (London 1920), zatim — Unija za obranu domorodačkih prava (Akra, Zlatna Obala), itd.

relativno kratkom roku od nepunih dvanaest godina doveli do gotovo raspada kolonijalnih režima i definitivne pobjede većine afričkih naroda u dugotrajnoj borbi za nacionalnu nezavisnost. Drugi svjetski rat ne samo da je značio krajnji ekonomski i politički obračun između zavedenih kapitalističkih sila, već je istovremeno označio i nepremostivu krizu imperijalne politike gotovo svugdje u svijetu, zaoštrivši pored ostalog i odnose između kolonijalnih metopola i njihovih prekomorskih posjeda. Broj od 372.000⁸ vojnika, koliko ih je Velika Britanija mobilizirala tokom rata iz svojih afričkih kolonija,⁹ neposredno je na najaktivniji način pridonio tokom rata i po njegovu završetku dizanju nacionalne i političke svijesti o vlastitoj vrijednosti i snazi. Mnogi od tih ljudi ne samo da su na svoje oči vidjeli poraz nacifašizma nego su bili i očevici raspadanja njemačkog, japanskog i talijanskog imperija. Na taj način su duh ideje oslobođenja i potpune ekonomske i političke emancipacije crnog čovjeka donijeli poslije rata i široko propagirali u vlastitim sredinama. Promjenljivi tok rata je, pored mobilizacijskih mjera, u mnogim afričkim kolonijama neprekidno tražio sve veće količine sirovina i namirnica što je znatno povećalo pritisak na sirovinske izvore ovih prostora, zahtijevajući sve više radne snage. Djelovanjem navedenih faktora uskoro dolazi do velike migracije seljačkih masa iz plemenskih pokrajina prema relativno industrijaliziranim gradskim područjima. U uvjetima novih sredina uskoro dolazi do razbijanja i postupnog gubljenja starih plemenskih struktura, a masa agrarne sirotinje privučena ratnom konjunkturuom i momentano boljim izgledima zarade proletarizirajući se počinje formirati nove društvene i političke odnose. Ovakav razvoj situacije, osobito u fazi tzv. »povećanog ratnog napora«, primorao je Veliku Britaniju a donekle i Francusku na popuštanje i mjestimice na djelomično ukidanje nekih tipično kolonijalnih ekonomskih i društvenopolitičkih restrikcija (mjestimično dokinuće prisilnog rada, djelomično ublažavanje rasne diskriminacije, izvjesne olakšice u sferi socio-ekonomske i fiskalne politike, itd.).

U to vrijeme kao odgovor na razne vidove borbe afričkih naroda za nacionalnu nezavisnost, Velika Britanija i Francuska sve češće počinju primjenjivati relativno nove metode političke akcije, nazvane »politikom asimilacije« (Francuska) i »indirektnom upravom« (Velika Britanija) kako bi što je moguće dulje održale status quo ante bellum. Suština ovog vida kolonijalne politike bez obzira na to da li ga je provodila Velika Britanija, Francuska ili čak Portugal, sastojala se u davanju izvjesnih ekonomskih i političkih privilegija jednom dijelu društvenopolitički razvijenog kadra političkih partija, pokreta ili općenito dajući takve povlastice određenim intelektualnim i buržoaskim krugovima pojedinih

⁸ Barišić M. »Neke karakteristike nacionalno-oslobodilačkog pokreta i društvenih kretanja u Crnoj Africi«, *Neki aktuelni problemi međunarodnog radničkog i socijalističkog pokreta*, Institut za izučavanje radničkog pokreta, Beograd, 1960, str. 273.

⁹ Od navedenog broja 166.000 je aktivno sudjelovalo u ratnim operacijama britanske vojske protiv Nijemaca, Talijana i Japanaca u Sjevernoj i Istočnoj Africi, u Evropi, zatim protiv Japana u Malaji i Burmi. Francuska je tokom rata mobilizirala 143.000 vojnika iz svojih afričkih posjeda, koji su se na strani zapadnih saveznika borili tokom rata van svojih zemalja. Prema »The Under-Developed Areas«, *Survey of International Affairs 1956-58*, Oxford University Press, London, 1962, str. 238.

afričkih kolonija. Na taj način željelo se pored ostalog i u klasno-ekonomskom smislu vezati određene grupacije ili društvene slojeve za vladu kolonijalnu sudbinu i iskoristiti ih kao saveznike u borbi sa široko razbuktalim oslobodilačkim pokretima. Ovoj politici pored navedenih momenata pridonio je i izraziti period »hladnog rata« koji se već 1950. godine prenosi i na Afriku. Međutim, suštinski ista, ali u političkoj praksi različito primjenjivana »politika asimilacije«, ne samo što nije urodila očekivanim plodom, već je na tlu većeg dijela afričkih kolonija imala i sasvim suprotan efekt. Naime, mnoge su kolonije preko nacionalnih partija i pokreta iskoristile ovaj period političke konjunktore za nove parlamentarne vidove borbe, organizacioni i politički razvitak narodnih pokreta, lokalnu samoupravu, ograničenu autonomiju, itd. Definitivni poraz ovog kao i nekih drugih vidova kolonijalne politike značila je i Bandunška konferencija 1956. godine, koja je na određeni način povezala antikolonijalne oslobodilačke napore naroda Azije i Afrike, zatim slom englesko-francusko-izraelske agresije na UAR 1956. godine, itd. Slom ove agresije jasno je pokazao da su kolonijalni ratovi, u općenito izmijenjenim recentnim odnosima snaga u svijetu, skupo, zastarjelo i kompromitantno sredstvo, kojim se u bivšim kolonijama ne može više mijenjati politička situacija.

Nacionalne političke organizacije (partije, pokreti, itd.) koje su iznijele teret neposredne borbe za nacionalnu nezavisnost u većini afričkih zemalja ne možemo u toj fazi društvenopolitičkog razvoja (često ni danas!) smatrati homogenim organizacijama s razloga što su one bile sastavljene od različitih društvenih i klasnih slojeva čiji su se osnovni interesi onda bitno poklapali, već ih generalno uzevši možemo okarakterizirati kao višeslojevne nacionalne političke organizacije pod vodstvom intelektualaca i buržoazije u kojima djeluje više klasa i društvenih grupacija istovremeno, zbliženih pored ostalog zajedničkom borbom za stjecanje nacionalne nezavisnosti a potom idealom njene obrane. Navedeni momenti dolaze do izražaja i u nazivima većine nacionalnih političkih organizacija¹⁰ kao npr.: Nacionalno vijeće Nigerije i Kameruna¹¹. Ujedinjena Konvencija Zlatne Obale¹² (Gana), Partija Narodne Konvencije¹³ (Gana), Afrički blok Gvineje¹⁴, Demokratsko okupljanje Afrikanaca (Zapadna Afrika)¹⁵, itd. Dakle, većina oslobodilačkih pokreta bazirala se na političkim i nekim drugim masovnim organizacijama (npr. sindikatima), koje su relativnu masovnost stekle tek poslije drugog svjetskog rata u specifičnim uvjetima krajnje zaostalih sredina, pa stoga nije nimalo slučajno da su im i nazivi (konvencije, okupljanja, kongresi, itd.) kao i djelovanje pod datim okolnostima nosili pečat svenarodnog okupljanja bez nekih dubljih i jasno definiranih programa i ideologija, i sa

¹⁰ Prva izrazito nacionalna politička organizacija u Africi osnovana je 1942. u Sudanu pod nazivom »Graduates general congress«.

¹¹ National Council of Nigeria and the Cameroons (NCNC), stvoreno po istaknutom nigerijskom političaru Azikawi 1944. god.

¹² United Gold Coast Convention (UGCC), 1947.

¹³ Convention People's Party (CPP), svibanj 1949.

¹⁴ Bloc Africain de Guinee (Gvinejska filijala RDA), 1946.

¹⁵ Rassemblement Democratique Africain (RDA), 1946.

u evolutivnom smislu promjenljivom organizacionom strukturom kao odrazom vlastite mladosti. Međutim, iako je afrički pokret za stjecanje nacionalne nezavisnosti i pune emancipacije crnog čovjeka u raznim dijelovima Afrike poprimao različite forme i različite organizacije i političke oblike, danas je već sasvim očito jedinstvo brojnih afričkih naroda u svim bitnijim pitanjima suvremenog društvenopolitičkog razvoja. Naime, zajednička težnja većine ovih pokreta u recentnoj fazi općeg društvenopolitičkog razvitka jest u brojnim pokušajima dovršenja procesa političke nezavisnosti i trajnoj podršci ostalim afričkim teritorijama koji se još zasada nalaze pod domaćim bijelim ili stranim kolonijalnim režimima. Pored toga, svi ti pokreti teže k istom trajnom cilju – simbiozi političke i ekonomske nezavisnosti kao nužnog preduvjeta jedne sveopće socijalne revolucije. Ovako zacrtan cilj trebao bi najsvrsishodnije poslužiti kao jedinstvena politička platforma za definitivni obračun s kolonijalizmom i raznim oblicima i formama neokolonijalističke ekspanzije na crnom kontinentu. Jedna od značajnijih prekretnica u recentnoj fazi kontinentalne borbe protiv kolonijalizma i neokolonijalizma svakako je bilo osnivanje Organizacije afričkog jedinstva na historijskoj skupštini šefova afričkih država i vlada u Adis Abebi 25. svibnja 1963. godine. Ovaj važan događaj igrao je neprocjenjivu ulogu u obrani vitalnosti koncepcije nezavisne i ujedinjene Afrike, jednako kao što je nagovijestio novu, ovaj put u kontinentalnim razmjerima, organiziranu borbu protiv imperijalizma, kolonijalizma i neokolonijalizma. »Povelja afričkog jedinstva« koja je na ovoj konferenciji prihvaćena postavila je čvrstu osnovu za buduće jedinstvo akcije i ciljeva gotovo svih afričkih zemalja. Pored toga na konferenciji je prihvaćeno i niz specifičnih rezolucija, od kojih se osobito čvrstinom stavova i oštrinom ističe »Rezolucija o apertheidu i rasnoj diskriminaciji u Južnoj Africi i portugalskim afričkim kolonijama«. Borbeni antiimperijalistički pokret afričkog naroda, pored toga što je okupio na spomenutom sastanku šefove većine zainteresiranih afričkih država, obilježen je nizom historijskih događaja već krajem 1963. godine, odnosno definitivnim padom mnogih nenarodnih režima u Africi. Tako je, npr., u tom periodu organiziranim masovnim akcijama sindikata i drugih političkih organizacija u Kongu (Brazzaville) svrgnut neokolonijalistički režim predsjednika Julua. U Zanzibaru je pomoću vojne sile zbačen sultanat a nova narodna vlada je uskoro deklarirala ujedinjenje Zanzibara i Pembe sa susjednim bratskim narodom Tanganjike. U Sudanu je narodnim ustankom svrgnuta vojna diktatura generala Abuda koji je svojevremeno uz pomoć američkog kapitala prigrabio svu vlast u ovoj najvećoj afričkoj zemlji, itd. Međutim, imperijalistička protuofenziva i ovog puta nije izostala, jer je zaista teško zamisliti da bi međunarodni imperijalizam, već zbog vlastite egzistencije, mogao biti pasivnim svjedokom neprekidnog širenja oslobođenih teritorija i produbljanja sadržaja antiimperijalističkih i antikolonijalnih pokreta za totalno i definitivno oslobođenje Afrike. Nedavni su događaji, manje ili više, izravno ukazali na prisutnost svestranog i dobro organiziranog imperijalističkog pritiska gotovo u kontinentalnim razmjerima. Tako je već tada bila sasvim jasna politička i vojna akcija Sjedinjenih Država i Belgije u Kongu, gdje je neposredno poslije dolaska Čombea pod pa-

rolom »zaštite bijele manjine« došlo do stvarne agresije i izravne prijetnje integritetu i nezavisnosti ove afričke zemlje. Međutim, unatoč širokom valu protesta afričkog naroda i brojnih njegovih lidera, OAJ nije bila u stanju da pronađe odgovarajuću efikasnu mjeru u obliku organizirane protuakcije, što je u ovom kritičnom i odlučujućem momentu bio zaista velik propust. Ovo navodimo s razloga, što je bilo više nego očito da će Kongo (Leopoldville) poslužiti kao najpogodnija platforma za budući obračun svjetskog imperijalizma sa susjednim progresivnim narodnim pokretima i režimima u Kongu (Brazzaville), Ugandi i Sudanu. S druge strane, paralelno s mjestimice direktnom vojnom agresijom teku i brojni, često uspjeti, pokušaji subverzija u vidu raznih provokacija, zavjera, korupcije, pa čak i terorističkih aktivnosti izraženih najčešće ubistvima pojedinih značajnijih ličnosti afričke političke scene. U cjelokupnoj, danas toliko vidljivoj, zavjeri svjetskog imperijalizma na ovom kontinentu, nemoguće je ne naglasiti i bitno najznačajniji njen vid, konstantan i svestran ekonomski pritisak na mlade i nerazvijene afričke države. Premda se ovaj pritisak, općenito tretiran neokolonijalizmom, ovisno o konkretnim uvjetima vremena i prostora, manifestira u različitim oblicima, suštinski se ipak svodi na nemogućnost većine nezavisnih afričkih država da korištenjem vlastitih investicionih izvora realiziraju nacionalne planove razvoja kao neophodnu garanciju očuvanja vlastite nezavisnosti. Koristeći hitnost potreba programiranih planova nacionalnog razvoja (usmjerenih prvenstveno ka diversifikaciji poljoprivrede i procesu industrijalizacije), kronične deficite platnih bilanci, veliku nestašicu deviznih sredstava, pomanjkanje kadrova, itd., većina doskorašnjih kolonijalnih matica i SAD nude često na izgled i povoljne zajmove na ime »pomoći« nerazvijenim zemljama ovog kontinenta, ali pod određenim ekonomskim, političkim, vojnim i drugim uvjetima, koje bi rijetko koja zemlja mogla prihvatiti bez bojazni za vlastiti integritet, samostalnost i nacionalnu nezavisnost. Pored izravne kontrole većeg dijela industrijskog sektora, financija, saobraćaja, trgovine, itd., monopolistički kapital međunarodnog imperijalizma danas je na žalost u takvoj poziciji da može izravno ucjenjivati neposlušne nacionalne vlade snižavanjem cijena afričkim sirovinama na svjetskim tržištima, što uz istovremeno gotovo konstantni porast cijena industrijskoj robi na domaćem tržištu, neprestano povećava već ionako opasan raskorak u životnom standardu masa industrijski razvijenih zemalja svijeta u odnosu na krajnje nerazvijene države Afrike. Spremnost socijalističkih zemalja da popune ovu prazninu, dajući u okvirima svojih mogućnosti zajmove uz niske kamate na duge rokove (nerijetko beskamratne zajmove ili čak bespovratnu pomoć) bez ikakvih »uvjeta«, na žalost u navedenom smislu nije dovoljna da bi se radikalnije izmijenila postojeća zaista teška ekonomska situacija. Doduše i ovakvom, prilično nedostatnom pomoći, imperijalističke su sile bile, zastupajući mahom interese agresivnog finansijskog kapitala svojih snažnih asocijacija, pogođene kako u svojim ekonomskim tako i u političkim planovima i ciljevima iako ne do te mjere da bi se odrekle osnovnog cilja tj. zadržavanja afričkih zemalja u kapitalističkom bloku, prvenstveno putem ekonomske ovisnosti. Povrh ovakvog djelovanja međunarodni materijalizam čak i oružjem snabdijeva tiranske režime Južne

Afrike. Ovaj vid pomoći najčešće pružaju SAD, NATO, ali i mnoge druge kapitalističke zemlje, npr. Z. Njemačka, Japan, itd. S druge strane, Velika Britanija nije ni najmanje po strani od ovih događaja jer Wilsonova laburistička vlada snosi punu odgovornost za tzv. »nezavisnost« koju je nedavno dobio narod Zimbabve. Naime, »nezavisnost« u recentnoj tamošnjoj situaciji znači indirektno davanje neograničene dozvole Smithovu rasističkom režimu da monopolizira ekonomsku eksploataciju i političko ugnjetavanje 4.000.000 ljudi Zimbabve. Očito je da se Velika Britanija boji stvarne demokracije u ovoj zemlji zasnovane na principu »jedan čovjek – jedan glas«, jer bi to sasvim sigurno dovelo afrički revolucionarni narodni pokret do obala rijeke Limpopo što bi istovremeno značilo direktnu prijetnju glavnom bastionu protuafričkih kontrarevolucionarnih aktivnosti, apertheidu i najznačajnijoj oblasti supereksploatacije na afričkom tlu. Dvolično osuđujući tiranski profašistički režim apertheida južnoafričke vlade, color-bar i segregacionističke težnje bijele manjine Afrikandera u OUN i drugim međunarodnim forumima, – svjetski imperijalizam se de facto žestoko suprotstavlja svakom praktičnom potezu koji bi vodio bilo kakvoj podršci nacionalno-oslobodilačkom pokretu ove zemlje. Pored političke i strategijske važnosti ovog područja od ne manjeg značenja je i ekonomski aspekt na kojem počiva žilava međunarodna obrana apertheida. Naime, jaka struja britanskih, sjevernoameričkih, zapadnoevropskih i japanskih investicija konstantno pritječe u Južnu Afriku, čija prirodna bogatstva, znatan privredni razvitak (do daljnjega ona je industrijski najrazvijenija oblast Afrike) i povrh svega polurobovski sistem iskorištavanja radne snage čine ovaj prostor na relaciji investicije – veličina profita upravo, za financijski kapital Zapada, obećanom zemljom. Pored unosnih investicija u ekstraktivnu industriju (rudnike zlata i dijamanata) gdje pod najtežim uvjetima rada, života (izolirani radni logori) i za bijednu nadnicu radi preko pola milijuna domorodaca, strani kapital ulaže i u ostale sektore industrije sa stopom profita koja je u prosjeku iznosila 26 posto¹⁶, a »ovo je područje u svjetskim razmjerama najunosnije tržište za investiranje kapitala SAD u industrijsku proizvodnju«¹⁷. Sva ova grozničava, mnogostrana i beskrupulozna aktivnost imperijalizma u Africi danas je strategijski i politički usmjerena prvenstveno ka zadržavanju većeg dijela kontinenta u sferi utjecaja Zapada, kako bi se i dalje, doduše pod u mnogočemu izmijenjenim uvjetima, eksploatirala jeftina radna snaga, sirovine i tržište dakako pod najpovoljnijim uvjetima za prvenstveno financijski kapital zapadnih monopola. Istini za volju ova je aktivnost, osobito u nekoliko zadnjih godina, zabilježila i prilične uspjehe, prvenstveno s razloga znatnog slabljenja afričke solidarnosti formiranjem brojnih frakcijskih grupa, od kojih se mnoge (osobito one iz bivših francuskih kolonijalnih posjeda) nisu odazvale ni tako važnim skupovima kao što je to bilo zasjedanje OAJ u Akri listopada 1965. godine. Bilo bi zaista nemoguće u suvremenim tokovima društvenopolitičkog razvoja

¹⁶ Za period 1965. prema - Lerumo A. »Africa's Anti-Imperialist Revolutions«, World Marxist Review, Prag 1966, vol. IX, No 2, str. 8.

¹⁷ The New York Times, 25. I 1965.

mnogih nezavisnih afričkih država ne uočiti indirektan ili čak direktan utjecaj imperijalističkih sila, kao i mnoge veze koje još uvijek mnogostruko vežu (osobito u ekonomskom pogledu) brojne afričke zemlje uz bivše kolonijalne metropole i njihove ekonomske i političke institucije. Tamo gdje su te veze iz raznih razloga oslabile, nametnule su svoje prisustvo SAD, Zapadna Njemačka, Japan, itd., bilo direktno posredstvom svojih vlada ili indirektno putem svog monopolističkog kapitala, zamijenivši na taj način uloge sa starim gospodarima ovih teritorija. Ovo je jedan od osnovnih razloga svojevremenog nastajanja prilično široke i organizirane antiimperijalističke i antikolonijalističke fronte, često i međudržavnog značenja, bazirane na jednopartijskim sistemima određenog broja afričkih država (Gana, Gvineja, Mali, Tanzanija).

Problem jednopartijskog sistema i raznih stavova prema njemu, osim razumljivo oštre osude određenih političkih krugova Zapada, i danas je predmet vrlo široke diskusije unutar mnogih nacionalno-oslobodilačkih pokreta, partija i vlada, ali do danas još nismo svjedoci ni donekle usklađenih mišljenja i stavova o nužnosti ovog sistema na određenoj etapi društvenopolitičkog razvoja pojedinih afričkih zemalja. Razmatrajući ovaj problem s bilo kojeg aspekta, dužni smo naglasiti da se cjelokupni društvenopolitički razvoj većine afričkih zemalja bitno razlikuje od razvoja evropskih tradicionalno kapitalističkih država, gdje su se, pored ostalog, društvenopolitički i društvenoekonomski odnosi razvijali u znaku oštre antagonističke klasne diferencijacije. S druge strane valja uzeti u obzir i veliku različitost raznovrsnih uvjeta autohtonih afričkih sredina. Naime, neke afričke zemlje usprkos zaista teškom kolonijalnom nasljeđu pokazuju ipak relativne uspjehe u stupnju razvoja robne proizvodnje i razmjene, infrastrukture, urbanizacije, diversifikacije poljoprivredne proizvodnje, itd., dok druge u odnosu na njih očito stagniraju. U ovom se slučaju prvenstveno radi o krajnje zaostalim sredinama Ekvatorijalne Afrike, gdje je ekstenzivna poljoprivreda na nivou pretkapitalističkih formacija jedina materijalna baza života čitavog stanovništva. Međutim, generalizacija, čak i u smislu navedene podjele, nije sasvim moguća, jer je npr. proces industrijalizacije gotovo svugdje na kontinentu vrlo ograničen i u samom začetku, a tamo gdje industrija i kapitalistički razvojni odnosi imaju određenu tradiciju, kao npr. u Južnoj Africi, svu aktivnost u tom smislu drži bijela manjina. Situacija stoga općenito nije pogodovala značajnijem razvoju domorodačke buržoazije i radničke klase. Ono malo sitnotrgovačke domaće buržoazije¹⁸ čak i u recentnim uvjetima relativne nezavisnosti i samostalnosti nema dovoljno kapitala da bi mogla uposliti veći broj potencijalnih radnika¹⁹ i u dogljedno vrijeme prerasti u značajniji faktor afričkog društva. U takvim uvjetima, sasvim je jasno da razlike između postojećih društvenih klasa nisu i ne mogu biti akutni problem afričkih društvenih odnosa, što uvelike doprinosi za-

¹⁸ Industrijsku buržoaziju u odnosu na cjelokupno stanovništvo možemo mjeriti promilima.

¹⁹ Ukupan broj radnika uposlenih u prerađivačkoj industriji, neposredno prije drugog svjetskog rata iznosio je oko 450.000 (Južna i Sjeverna Afrika isključene). Prema, OUN, Special Study of Economic Conditions in Non-Self-Governing Territories, New York 1958, str. 14-15.

Ukupan broj radnika u najamnom odnosu procijenjen je 1964. na 20.000.000 ili 8 posto stanovništva Afrike. Vidi Woddis J. IV A Contribution on the Study of Social Classes in Africa, London 1965, str. 22.

jedničkim naporima u borbi protiv prisutnog kolonijalizma i rastuće imperijalističke opasnosti. »Moglo bi se slobodno ustvrditi da je čak i u oblastima krajnje zaostale poljoprivrede i društvenih odnosa, latentan antagonizam između poglavica i članova zajednice danas podređen zajedničkom zahtjevu za vraćanjem najplodnijih dijelova oteete zemlje domorodačkom stanovništvu.«²⁰ Jedan od ne manje važnih razloga postanka i razvoja specifično afričkih jednopartijskih sistema leži i u potpunoj neprikladnosti i neprilagodivosti bivših kolonijalnih tipova buržoaskih parlamentarnih institucija, nastalih pod potpuno različitim historijskim uvjetima od onih u metropolama, novonastalim postnezavisnim afričkim uvjetima, političkoj praksi i potrebama mladih afričkih država. Valja odmah napomenuti da, historijski gledano, priličan broj primjera pokazuje neosporivu sposobnost Afrikanaca u organizaciji specifično afričkih državnih tvorevina, koje su istovremeno, po svemu sudeći, bile u mnogočemu na višem razvojnem stupnju od državotvornosti rano-feudalnog evropskog društva. S druge strane, po kolonijalnim režimima stvorene i svestrano pomagane, »političke partije« određenog dijela afričkog društva, gotovo nikada u svom djelovanju nisu odražavale neke primjetno dublje razlike u klasnim interesima i politici vlastitog članstva i širih narodnih slojeva. Mnoge od tih organizacija bile su u većini slučajeva, do stjecanja nezavisnosti, tek poslušno sredstvo preko kojeg su kolonijalne administracije, iz razumljivih razloga, raspirivale regionalne, međuplemenske, vjerske i druge antagonizme, a političko rukovodstvo ovih organizacija više je vodilo računa o vlastitim položajima i interesima nego o borbi za politička i druga prava vlastitog naroda. Izgleda, dakle, da jadikujući za nestankom demokracije u Africi, kapitalistička štampa Zapada jadikuje za nestankom vlastitih, na ovom prostoru duboko diskreditiranih, koncepcija demokracije, koju iz objektivnih razloga nisu zamijenile autokratske metode vladavine, već institucije stvorene po Afrikancima i za Afrikance, koje sadržajno demokracičnije čine danas specifičan pojam »afričke demokracije«. Jedan od brojnih primjera pozitivnog političkog djelovanja jednopartijskog sistema na tlu Afrike, svakako je i primjer Tanzanije. Naime, izbori koji su u toj zemlji održani rujna 1965. godine, usprkos postojanju jednopartijskog sistema, pružili su glasačima znatnu slobodu izbora, tako da su tom prilikom mnogi članovi parlamenta uz nekoliko članova kabineta izgubili svoje mandate. Nasuprot ovom primjeru stoji žalostan primjer Nigerije, koju kapitalistička štampa često prikazuje kao model buržoaske demokracije »westminsterskog tipa«, gdje su feudalni elementi uz pomoć stranog kapitala od nacionalnih izbora prosinca 1965. godine i prošlogodišnjih izbora u Zapadnoj Oblasti, učinili brojnim hapšenjima, raznovrsnim pritiscima na biračku mašinu i očitim falsifikatima izbornih rezultata, direktnu prijetnju integritetu i nezavisnosti Federacije.

Premda se jednopartijski sistem sasvim sigurno ne može tretirati kao univerzalno primjenljiva formula za sve afričke države i sve etape njihovog društvenog razvoja, ovaj je sistem u svakodnevnoj političkoj praksi mnogih zemalja ipak pokazao, pod određenim okolnostima i uvjetima

²⁰ Lerumo A. loc. cit. str. 9.

prostora i vremena, svrshodnost svog uvođenja, iako ovu koncepciju često prihvaćaju i neokolonijalistički režimi, poput onog u Senegalu. S druge strane danas već relativno jakoj radničkoj klasi Južne Afrike, s vlastitom komunističkom partijom i 50-godišnjom tradicijom borbe za nezavisnost, jednopartijski sistem sasvim sigurno ne bi odgovarao. Pored toga i sam termin »jednopartijski sistem« često na tlu Afrike poprima sasvim specifičan sadržaj i značenje, pa bi bila velika zabluda (čak i dogmatski pristup određenoj stvarnosti) ako bismo ga tretirali standardnim evropskim adekvatom tog pojma. Naime, i većinu sadašnjih vladajućih političkih »partija« u mnogim afričkim državama ne možemo smatrati partijama u tradicionalnom smislu tog pojma, jer se u stvari radi o specifičnim frontovima nacionalnog oslobođenja, koncepcijski dovoljno širokim da uključe u svoje djelovanje sve patriotske antiimperijalističke stavove i interese pojedinih društvenih slojeva i grupa, kao i sve borbene organizacije koje, svojevremeno formirane i oblikovane u vatri borbe za nacionalnu nezavisnost sada valja uskladiti sa različitim zadacima i potrebama njezina očuvanja. Ovo navodimo s razloga što formalna nezavisnost ne može sama po sebi biti svrha i konačan cilj pokreta za nacionalno oslobođenje afričkih i drugih naroda koji se nalaze pod jarmom kolonijalizma ili na udaru imperijalizma, iako je ona svakako nužan i osnovan preduvjet svakom daljnjem napretku. Međutim, već u fazi formalne nezavisnosti u mnogim su afričkim zemljama došle do izražaja prilično jake stvaralačke snage afričkog društva, koje su u relativno kratkom roku, od svega jedne dekade, uspjele ostvariti, pod nepovoljnim autohtonim uvjetima, značajne rezultate na polju razvoja nacionalnih privreda, organizacije zdravstvene, prosvjetne i drugih službi, itd., koji bi bili inače teško ostvarivi pod kolonijalnim režimima. Premda je taj napredak mjerom svjetskim mjerilima neznatan, on je u afričkim relacijama, ne samo ekonomski i politički već i moralno značajan, jer jasno pokazuje da političku revoluciju mora slijediti privredna i socijalna revolucija, inače će sva nastojanja oko zamjene formalne nezavisnosti stvarnom ostati promašen i uzaludan pokušaj. Ova će etapa društvenopolitičkog razvoja svakako zahtijevati, uz izuzetno veliku mobilizaciju svih raspoloživih ljudskih i materijalnih izvora i određen napor oko suzbijanja sve češćih, za ovu fazu razvoja osobito karakterističnih, nastaja neokolonijalizma, koji je u mnogočemu opasniji i gori neprijatelj afričkog napretka nego što su to ikada bili bivši kolonijalni sistemi.²¹ Nije stoga nimalo čudno da upravo ovu etapu društvenopolitičkog razvoja karakterizira niz dobro smišljenih i organizacijski još bolje pripremljenih državnih udara. S druge strane, brojnost državnih udara i ostalih krupnijih prevratničkih akcija, koje su od siječnja 1963. godine (ubistvom Sylvanusa Olypija, predsjednika Togo) u neprekidnom porastu, upućuje na činjenicu da se u ovom slučaju radi o brižno pripremljenoj i široko zasnovanoj kontraofenzivi imperijalizma, koji djelujući na razne načine preko dijela afričke buržoazije i nove vojničke kaste, podjednako pokušava oboriti sve naprednije afričke režime. Izgleda da zajednička ka-

²¹ 2 Ibid., 11.

rakteristika svih tih udara i ostalih događaja slične naravi leži u »slabosti i krhkosti državnih struktura, odsutnosti ili rekonzistentnosti narodnih

uspjeha imperijalističkih kontraofenzivnih akcija na tlu Crne Afrike, vidljivo je npr. da:

— u izvjesnom broju država gdje su neokolonijalistički režimi srušeni putem narodnih ustanaka ili drugim manifestacijama, oslobodilački pokreti (osim rijetkih izuzetaka) nisu u stanju da na trajan način nametnu novu političku orijentaciju;

— neke zemlje predstavljaju nešto drugačiju verziju tog procesa, u kojem relativno jaki neokolonijalistički interesi nisu skloni popuštanju narodnom pokretu, već radije na vlasti održavaju općenito nepopularne vlade;

— u nekim afričkim državama prisustvujemo promjeni vladajućih ekipa bez nekih značajnijih akcija relativno pasivnih narodnih pokreta. Takve su promjene determinirane samom igrom konflikta unutar vladajućih grupacija i imperijalističkim rivalitetom na tim područjima;

— na žalost zaista postoje organizirani i čisti kontrarevolucionarni, često i uspješni, pokušaji državnih udara, osobito protiv režima koji su se na određeni način opredijelili za socijalistički put društvenog razvitka.

Međutim, nerijetko, zbog odlučujućeg nedostatka oružane borbe kao nužnog sredstva radikalizacije i uzastopnog pročišćavanja nacionalnog pokreta, potonji je često ostajao pod dominacijom i vodstvom buržoazije. Na taj način ona je postala zasada jedini posrednik između naroda i krupnih interesa stranog kapitala.

S druge strane svjesni da će forsirani privredni razvoj unutar tokova nove faze općedruštvene revolucije preobražaja biti sigurno popraćen porastom klasne svijesti svih društvenih slojeva i da će, u zemljama koje su deklarirale kapitalistički razvojni put ili tzv. »afrički socijalizam«, neminovno doći do klasnih suprotnosti, eksploatacije i polarizacije snaga, mnoge su se afričke vlade, partije i pokreti opredijelili za socijalistički razvojni put, gledajući u njemu (koliko god to prilično dogmatski zvučalo) garanciju sprečavanja eksploatacije i desintegracije. Ali tradicionalno bratstvo i humanistički stavovi karakteristični za rodovske zajednice (»communal society«) kao i zajedničke potrebe za brzim razvitkom, uvelike objašnjavaju privlačnost socijalističkih ideja na tlu Afrike. Poučene vlastitim iskustvom, mlade afričke države, uz izuzetke nenarodnih režima, sasvim sigurno nisu zaboravile »blagodati kapitalizma« na svojim teritorijima, pa stoga socijalistička orijentacija nije samo rezultat teoretskih studija, već rezultat stvarnih praktičnih potreba razvoja afričke današnjice.

U nekoliko posljednjih godina ne mogu se poreći brojni pokušaji zemalja, koje su svojevremeno deklarirale socijalistički put razvoja da i u praksi ne potvrđuju njegove smjernice. Primjera radi navodimo Gvineju

²² Brider, M. »La controffensiva dall'imperialismo nell'Africa nera«, *Problemi del socialismo*, Rim, god. IX, br. 21, str. 930.

i Mali gdje su učinjeni zaista veliki naponi u pravcu industrijalizacije, modernizacije poljoprivrede na bazi kooperacije usklađene s afričkom tradicijom, zatim općenitog jačanja državnog sektora u privredi, demokratizacije državne uprave, itd. Međutim, konačan uspjeh te borbe, u prijelaznom razdoblju, zavisit će, čini se, prije svega od nastojanja i težnji za uspostavljanjem nacionalnih demokratskih država, od provođenja demokratske revolucije kao nužnog preduvjeta socijalističke revolucije, uz prisnu suradnju sa svim oslobodilačkim pokretima u Africi i izvan nje, socijalističkim svijetom i antiimperialističkim pokretima u kapitalističkim zemljama.

SUMMARY

SOCIO-POLITICAL ASPECTS OF THE AFRICAN ANTIIMPERIALISTIC MOVEMENT EVOLUTION*

The scope of this work is concerned with the fundamentals of some essential aspects of the socio-political development of the African antiimperialistic movement (period from the 1885 Berlin partition of the African continent to the interest spheres till present time!) by presenting facts through their historical development. As this movement represents a particular and specific kind of the revolutionary activity, which consists, from the historical point of view, of the revolutionary (armed resistance), evolutionary, reformistic and modern social revolution attempts for the general social transformation, that is the reason why the author points out both the objective difficulties in defining the subject of its conception on the ground of African continent, and shows, before all, some aspects of genesis and evolution of the native socio-political organizations as the main support to the mentioned activities. The development of the mentioned organizations went on progressively according to the specific autonomous conditions and events (particularly during World War I and II!) from socio-economic organizations (defence from exceeding colonial exploitation without having any deeper ideological or political conceptions), from religious ones (in a sense of political and sometimes rather revolutionary function) through the national political (parties, movements, congresses, etc., formed usually during the world war II or after it) to the emergence of the post-independent, specifically African one-party systems. But, in the author's opinion, those organizations cannot even nowadays be treated as homogenous ones because they consist of various class and social strata whose basic interests chiefly are the same. Generally speaking those are multi-stratum national political organizations with intellectuals and bourgeoisie at its head, where more strata and social groups are operating simultaneously, usually connected with the common struggle for achievement of national independence, and then by the ideals for its defence. In further consideration of the political development the author presents the reasons of origin, importance and particularity of one-party systems in Africa giving definite examples in order to justify the necessariness of introducing them under definite circumstances and at definite degree of social development of some African states.

A special attention is given to causes of the imperialistic counter attack (particularly to neocolonialism and armed interventions) in Africa, as to the opposition to progressive African powers to the well conceived and organizationally better prepared actions. Having concluded that common characteristics of these coups and similar activities lie in the fragility and weakness of new African polities, in absence or resistance of the popular reactions, and especially in the passivity of the official mass political organizations, the author finally emphasizes the socialist development perspectives in Africa.

* The Arab complex of North African states are excluded here.